

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Службова роль правової форми неодноразово була доведена з повною наявністю. Як зазначає А. М. Васільєв: «Право забезпечує врегульованість та порядок завдяки спільному впливу всіх правових засобів і проявів на різні сторони суспільного життя, різні вольові відносини людей та їхню поведінку як в загальному, так і в індивідуальному плані» [1]. Ці положення є концептуальними для наукового розуміння специфічних процесів функціонування права.

Слово «функція» походить від латинського *functio* — виконання [2]. Термін «функція» має багато значень і не є власно юридичним поняттям. Поняття функції ввів до наукового обігу Г. Лейбніц. У філософії інтерес до функції як до одної з фундаментальних категорій зростав у міру поширення в різних галузях науки функціональних методів дослідження. У найбільш розгорнутій формі функціональний підхід реалізував Е. Кассієр, який розробив теорію понять, або «функцій». Ця спроба побудови теорії пізнання на основі функціонального підходу значним чином вплинула на філософські уявлення про функцію. У математиці функція — це залежність одних змінюваних величин від інших, у фізіології функції — це здійснення людиною, тваринними та рослинними організмами різних відправлень, які забезпечують їх життєдіяльність та пристосованість до умов оточуючого середовища. Термін «функція» досить багатомірний, він придатний для характеристики будь-яких динамічних структур. У філософських дослідженнях функція — це відношення двох (групи) об'єктів, у якому зміна одного з них веде до зміни іншого. Функція може розглядатися з точки зору наслідків (сприятливих, несприятливих — дисфункціональних або нейтральних, афункціональних), які викликаються зміною одного параметру в інших параметрах об'єкта (функціональність) або взаємозв'язком окремих частин у рамках якогось цілого (функціонування). Функція — «це зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкта в даній системі відносин» [3]. Під функціями предмета, речовини або явища слід розуміти форму їх впливу на інші предмети, речовини, явища [4].

Функція в теорії держави і права означає напрям, предмет та зміст діяльності державно-правового інституту. Поняття «функція» характеризує соціальну роль держави і права. Під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або напрям впливу на суспільні відносини, або і те й інше разом [5].

М. І. Байтін відмічає, що «функції права є найбільш суттєвими напрямками та сторонами його впливу на суспільні відносини, в яких розкривається загальнолюдська і класова природа та соціальне значення права» [6]. Функції права впливають з його сутності та визначаються його соціальним призначенням. Вони виражають об'єктивну необхідність існування права в суспільстві, є формою та засобом прояву цієї соціальної необхідності права. Поняття «функція права» охоп-

лює одночасно призначення права та напрям його впливу на суспільні відносини. Як зазначає Д. А. Липинський, «функція права — це таке основне призначення і напрям впливу на суспільні відносини, потреба якого породжує необхідність дії права як соціального явища» [7]. Таким чином, поняття «функція права» відображує єдність двох моментів: призначення права в суспільстві та основних напрямів його впливу на суспільні відносини.

Роль та значення функцій права не можуть бути сталими. На певних історичних проміжках вони можуть змінюватися. Соціальне призначення права визначається потребами суспільного розвитку. Сучасний погляд на механізм дії права дозволяє поряд з нормативним регулюванням виділяти інформаційно-ціннісний вплив на суспільні відносини. Тенденції персоналізації, глобалізації, інформатизації та фрагментації суспільного життя підвищують роль інформаційної функції права. Під інформацією (від лат. *informatio* — роз'яснення, переказ) у загальному вигляді спочатку розумілися відомості, що передають одні люди іншим людям усним, письмовим або якимось іншим способом (наприклад, за допомогою умовних сигналів, з використанням технічних засобів і т. д.), а також сам процес передачі або отримання цих відомостей. Інформація завжди відігравала в житті людства важливу роль. У середині 20 ст. у результаті соціального прогресу та розвитку науки роль інформації дуже сильно зростає. Крім того, відбувається лавиноподібне зростання кількості інформації, яке отримало назву «інформаційного вибуху». У зв'язку з цим виникла потреба в науковому підході до інформації, виявленні її властивостей, що привело до двох принципіальних змін у трактуванні поняття інформації. По-перше, воно було розширене та включило до себе обмін відомостями не тільки між людиною та людиною, а також між людиною і автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами у тваринному та рослинному світі. Передачу ознак від клітини до клітини та від організму до організму також почали розглядати як передачу інформації. По-друге, була запропонована кількісна міра інформації, що привело до виникнення теорії інформації. Зазначеними тенденціями був обумовлений великий інтерес до вивчення інформації. З початку 1950-х років здійснюються спроби використання поняття «інформація» (яке не має поки що єдиного визначення) для пояснення та опису самих різноманітних явищ та процесів.

Дослідження проблем, пов'язаних з науковим поняттям інформації, йде у трьох основних напрямках. Перший з них — розробка математичного апарата, який відображує основні властивості інформації. Другий — теоретична розробка різних аспектів інформації на базі математичних засобів, які вже є, у дослідженні різних властивостей інформації. Наприклад, вже з моменту виникнення теорії інформації виникла складна проблема виміру цінності, корисності інформації з точки зору її використання. Третій напрям пов'язаний з використанням інформаційних методів лінгвістики, біології, психології, соціології, педагогіки та ін. У лінгвістиці, наприклад, проводилось вимірювання інформативної ємності мов. Значну роль інформаційний підхід відіграв у генетиці та молекулярній біології. Ведуться також дослідження з використання інформаційних методів у мистецтвознавстві.

Таке різноманітне використання поняття інформації підштовхнуло деяких вчених до надання йому загальнонаукового значення. Так У. Р. Ешбі та Л. Бріл'юен,

досліджуючи питання єдності поняття ентропії в теорії інформації і термодинаміці, трактували інформацію як негетропію. На їхню думку, передача інформації деякій системі — це вдосконалення цієї системи, що приводить до зменшення її ентропії. У деяких філософських працях висувалася теза про те, що інформація є однією з універсальних властивостей матерії.

Філософські розробки щодо інформації можуть з успіхом бути поширені й на правову сферу, застосовані при дослідженні змісту інформаційної функції права.

Інформаційну функцію римського приватного права можна розглядати у двох аспектах: як його інформаційне суспільне призначення й інформаційний напрям впливу на суспільні відносини у Стародавньому Римі та як його інформаційне суспільне призначення й інформаційний напрям впливу на суспільні відносини в сучасному світі.

Досягнення римських юристів є безспірними. Внутрішня досконалість та врівноваженість компонентів римського права дає можливість говорити про останнє як про логічно структуровану на досить високому рівні та сбалансовану інформаційну систему, яка вдало поєднує три іпостасі права: сферу ідеального, сферу винного та сферу соціального. Завдяки внутрішній системності розбіжності між цими трьома сферами стають мінімальними.

Основний зміст інформаційної функції римського приватного права може бути зазначений в ознайомленні суб'єктів приватноправових відносин з основними засобами приватного права у задоволенні прав і правомірних інтересів осіб, гарантіями суб'єктивних прав, способами їх захисту, можливостями мінімізувати витрати, інформуванні людини щодо правових цінностей та цінності права. Здатність права впливати на суспільні відносини може бути реалізована через вплив на свідомість та поведінку їхніх учасників. Такий вплив стає можливим завдяки отриманню суб'єктами відповідної правової інформації. Повна та концентрована інформація, спрямована на приватноправове регулювання суспільних відносин, міститься в приватноправових дефініціях. Учасники суспільних відносин знайомі й добре сприймають загальні приписи права, які входять у правосвідомість як соціальні цінності. Дуже великий інформаційний потенціал принципів римського приватного права розкривається у визначеннях відповідних понять і категорій та в їх системі. Сукупність правових норм виступає як джерело інформації про навколишню дійсність для суб'єктів з різним рівнем правосвідомості. Відчутним є інформаційний вплив римського приватного права на сферу правотворчості.

Завдяки інформаційній функції цивільного права здійснюється великий системоутворюючий вплив на право взагалі. Сучасний погляд на інформацію як на явище, яке повинне зменшувати внутрішню ентропію будь-якої системи, може бути проілюстрований інформаційним впливом римського права на сучасну правову дійсність. Майже математична точність формул римського права, яка безумовно має підґрунтям внутрішню логіку суспільства, може і повинна бути застосована з урахуванням часових і просторових координат до сучасних правових систем.

З точки зору сучасного погляду на механізм дії права, нормативне регулювання має підсилюватися інформаційно-ціннісним впливом на суспільні відносини, у цьому аспекті дуже доречним буде звернення до великого інформаційного потенціалу римського приватного права.

Література

1. Васильев А. М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. — М.: Юрид. лит., 1976. — С. 205.
2. Див.: Большая советская энциклопедия. — Т. 28. — С. 138.
3. Философский словарь. — М., 1986. — С. 526.
4. Див.: Тугаринов В. П. Философия сознания. — М., 1971. — С. 171.
5. Див.: Оніщенко Н. М., Лошхін О. М. Функції права: значення, сутність, система // Часопис Київськ. ун-ту права. — 2004. — № 2. — С. 9.
6. Байтін М. І. О принципах и функциях права: новые моменты // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — 2000. — № 3. — С. 12.
7. Липинский Д. А. Соотношение функций права и функций юридической ответственности // Известия Высших учебных заведений. Правоведение. — 2004. — № 3. — С. 144.

УДК 347.63

*Л. А. Ольховик***ПРАВО ДИТИНИ НА СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ**

Сім'я як фундамент суспільства забезпечує відтворення та продовження людського роду, вона є джерелом духовного росту та матеріального добробуту людини. До проблеми сімейного виховання у своїх дослідженнях звертались Н. М. Єршова, А. М. Белякова, Л. Савченко, Є. М. Ворожейкін, Н. В. Шость, Н. Максимова та ін. Дана праця має за мету визначити об'єкт, суб'єкт та елементи права дитини на сімейне виховання.

Роль сімейного виховання в житті дитини надзвичайна. По-перше, сімейне виховання за своїм характером більш емоційне, ніж будь-який інший вид виховання: його підґрунтям є батьківська любов до дітей. По-друге, сім'я є маленькою соціальною групою, свого роду мікромоделлю суспільства. По-третє, вплив сім'ї на дитину починається із самого раннього дитинства, в період найбільшої інтенсивності засвоєння дитиною численних навичок. Усі ці вище перераховані переваги сімейного виховання реалізуються лише в морально здоровій і згуртованій родині [1]. При здійсненні права на виховання дітей батьки використовують свої методи виховання, які залежать від рівня їхньої педагогічної культури, традицій, що склалися у сім'ї, та багатьох інших обставин.

Права та обов'язки з виховання дітей в першу чергу належать батькам. Право на виховання дитини надається батькам з народження дитини і до досягнення дитиною повноліття, після чого припиняється. Законодавство встановлює принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей, без будь-якої переваги. Закон передбачає право дідуся чи бабусі на виховання онуків.

У сімейно-правовій літературі право на виховання дітей досліджується під різними кутами зору і по-різному характеризується. Воно визначається, наприклад, «як право батьків своїми діями впливати на дітей або на свій розсуд передавати їх на виховання і навчання» [2]. Інші вчені розглядають право на виховання «як єдине право, з якого випливають правомочності, що складають його зміст, — навчання